

Overzien we nu nog eens de verschillende verhoudingen, die we breder of korter hebben beschouwd, dan blijkt hoezeer het ziekteproces, het psycho-pathologische, voortgeschreden is in de moderne romanliteratuur.

We wezen op de neiging sexuele en morele uitwassen te beschrijven en goed te praten, op de vergroeiende huwelijksmoraal, met al de consequenties, die daaraan vastzitten, op het wonderbaarlijk-fantastische soort religiositeit, dat eigen individueel inzicht wil doen triomfeeren over vaststaande waarden, op allerlei zwartgallige filosofieën over het leven en de levensproblemen, met zelfmoord als de afdoende oplossing van alle raadselen, op levens-uithoudigheid, op het uitbuiten van detective- en Tarzan-thema's, op vertaal- en uitbreidingswoede, op de verworping van de psychoanalyse — 't is een onrustbarende lange rij van abnormaliteiten, die m.i. alle recht geeft om te spreken van een voortwoekerend proces van psycho-pathologischen aard.

Vanzelf dringt zich daarmee de vraag op naar de oorzaken van zulk een algemeen verzieken.

Aan de poging tot het beantwoorden van die vraag willen we gaarne een volgende artikelen-serie wijden. In de eerstkomende nummers echter moeten we de boeken bespreken, die intussen zijn ingekomen. We hopen het „vervolg“ dus nader aan te kondigen.

C. T.

ZENDING EN EVANGELISATIE.

Een en ander.

II.

De Macedoniër.

Ons Gereformeerd zendingstijdschrift ving zijn dertigsten jaargang aan.

Het eerste nummer is in hoofdzaak aan de beide hulptiensten: schooldienst en medische dienst gewijd.

Inspector Nitsch heeft in het „Neue Allg. Miss. Zeitschrift“ een artikel geschreven over Geestelijke stroomingen in Ned. O-Indië, waarin o.a. deze opmerking voorkomt: „Ik moet nog een woord zeggen over de Holl.-Ind. Scholen. Wij hebben er ook enkele in onze Salatiga-zending. Wij zijn daar in met den tijd meegegaan. Een kleine zending kan niet op eigen gelegenheid een eigen school-type vormen; maar dat moet toch gevormd worden. De Holl.-Ind. scholen zijn een paedagogische misgeboorte. Want zij bestaan het, dat het Javaansche kind van den eersten schooldag af in een absoluut vreemde taal, nl. de Hollandsche, onderwezen wordt. De moedertaal is bijzaak en het Hollandsch hoofdzaak. Het doel dezer scholen is bereikt, als de 14- à 15-jarige leerling niet maar „hollandsch“ spreken en denken, doch ook gevoelen en bidden kan.“

Dit vernietigend oordeel over onze bekende Holl.-Ind. scholen brengt Ds Pol er toe onder het opschrift „Schakelscholen“ een referaat weer te geven van dhr Wiggers, benoemd directeur der Keuchenius-school, over de „Schakelschool“, waaruit blijkt, dat ook in Indië wordt ingezien, dat de Holl.-Ind. school het ware niet is, en men een anderen weg moet inslaan.

Een anonymus-schrijft onder den naam Indicus over „Richtlijnen in de medische zending“. Waarom noemt hij zijn naam niet? Hij behoeft zich dien niet te schamen, want het artikel getuigt van kennis van zaken. Dat hij van medische zending en niet van medischen dienst spreekt, doet eenigszins vreemd aan, en wekt het vermoeden, waartoe ook het artikel zelf wel aanleiding geeft, dat hij niet gereformeerd is; maar daardoor krijgt zijn artikel nog meerdere waarde.

Hij betoogt, dat een zendeling-arts een onmogelijkheid is. De praktijk van onzen medischen dienst, die het ambt van zendeling streng gescheiden houdt van den dokter uit het zendingshospitaal, wordt tot de juiste afmetingen teruggebracht. Vele bekeerlingen brengt het niet aan. Maar het is een prediking van de praktijk des Christendoms; de patiënten leeren er het Christendom waardeeren; ook wordt er door de opleiding van verplegers enz. een steeds breder kring van Christen-Javanen gevormd, die hun kennis in dienst stellen van hun landgenooten en van de evangelisatie onder dezen; bovendien worden er ook tijdens hun verblijf in de zendingshospitaal zielen voor Christus gewonnen.

Het duidelijk betoog van Indicus heeft ons echter bevestigd in onze meening, dat de medische dienst in handen van een vereeniging behoort over te gaan. Over deze kwestie schrijft echter Indicus niet.

Artikel 123.

Met genoegen namen wij kennis van het volgende besluit der Zendingarbeiders op Soemba:

„De vergadering van missionaire dienaren op Soemba is van oordeel, dat overeenkomstig het op de generale synode van 1914 desbetreffend ingediende rapport, artikel 123 R. R. geheel, zonder meer ingetrokken moet worden en dus de overheid:

in de evangelieprediking geheel vrij moet laten en 2e nooit preventief mag optreden door de vestiging van een bepaalde zending op een bepaald terrein te verbieden, ten einde z.g. dubbele zending te weren.“

Temeer moet dit besluit ons treffen, omdat wij hoorden, dat de zendingarbeiders op Java een tegenovergesteld gevoelen hebben, en dus wellicht veel meer in de richting willen gaan, door Ds Alkema aangewezen, waartegen wij vorig jaar zijn opgekomen.

Dit meningsverschil tusschen onze zendingarbeiders is niet van belang onthloot.

J. D. W.

PERS-SCHOUW.

Dr J. C. de Moor.

Wij willen ook deze week enkele persstemmen doen hooren, in verband met het sterven van dr De Moor. De overloed is zoo groot, dat wij er niet aan denken kunnen, alles, wat ons onder de oogen kwam, te plaatsen, of te overzien. Het zou trouwens ook met de pieteit, die haar woorden weinig doet zijn, in strijd zijn, als we hier een catalogisatie gaven. We kiezen dus uit de rijke stof enkele uittalingen.

„De Heraut“ schrijft (prof. Kuyper):

Zijn arbeidskracht scheen schier onbegrensd. Bij zijn drukken pastoralen arbeid in drie van onze groote stadskerken, die hij achtereenvolgens diende, wist hij nog tijd te vinden voor allerlei werk, dat voor menig ander reeds een leven eischen zou. Het was de strenge verdeling van zijn tijd, de volmaakte orde van zijn werkmethode, die hem in staat stelde zooveel te doen, nooit overhaast, maar alles reeds te voren gereed hebbende. Wachten op een rapport, op een persartikel of wat ook, liet dr De Moor u nooit. Het was een genot met hem samen te werken; men was altoos zeker, dat men op zijn hulp staat kon maken.

Dr De Moor bezat daarbij in rijke mate de gave der kerktegeering. Hij was wijs en voorzichtig, wist zich boven de partijen te stellen, wachtte bedaard den loop der debatten af en wist dan op de juiste manier met het advies te komen, dat tot beslissing leidden kon. Het was dan ook geen wonder, dat hij reeds als jong predikant tot voorzitter der Haagse Synode gekozen werd; een eer, die hem ook op de laatste Utrechtsche Synode wederom ten deel viel. Er was nauwelijks een deputaatschap van belang of dr De Moor had daarin een plaats. Hij genoot in volten zin het vertrouwen onzer Kerken.

Een kerkelijk man was hij; reeds zijn niterlijk en gewaad toonde dit. Maar hij was ook een man, die een breedden blik had en vooral een open oog voor wat schoon is en weluidt. Hij was meester van het woord; zijn geschriften en artikelen droegen altoos een keurig literarisch cachet. Vooral de muziek had zijn liefde; het harmonische van zijn geest vond in de harmonie der tonenwereld zijn behagen.

Uit de „Driebergse (Soester, Zeister, Baarnsche) Kerkh.“ knippen we van ds Datema twee opmerkingen. Eerst deze:

Wat ons in dr De Moor altijd weer trof?

De liefde voor de waarheid. Het was dien man om de waarheid te doen. Al moest ook de waarheid dan dikwerf aan het kruis en moeten alle Michas, zoons van Jimla, dit kruis wel eens dragen, het was dien man om de waarheid te doen. Wat kon hij, om alleen dit te noemen, in de recensies van boeken niet de waarheid betrachten.

En vervolgens deze historische bijzonderheid:

Het was in 1906.

Te Schiedam.

Op den Zendingdag van de classis Rotterdam. Dat des avonds een bidstond voor de Zending geleid werd door den jongsten dominé uit Den Haag. Van wien in het jaar tevoren gezegd was: hij is het jongste lid van de Synode.

Gehouden te Utrecht.

Die jonge dominé, Dr De Moor, sprak over de gezeging van den geraakte.

Door vier gedragen.

Daarover inzonderheid.

Wij moeten menschen helpen door den Evangelisatie-arbeid.

Wat sprak die man gemakkelijk.

Met een klein bijbeltje in de hand.

Net zoo'n kabbelend boekje.

Gevende helder water.

Dr De Moor met het bijbeltje in de hand — wie hem eens hoorde, ziet hem weer dadelijk voor zich. Ik zelf hoorde hem eenmaal in de Keizersgrachtkerk te Amsterdam over de tempelreiniging; 't was tegelijk voorbereiding voor het H.A. en openbare geloofsbelijdenis; een avond in de week. Een preek om nooit te vergeten: rustig en sterk, fijn en wel-overwogen.

In „De School met den Bijbel“ schrijft de heer J. Lens:

Ik had het genot, hem jaren lang te kennen. Als jongens nog kwamen we voor het eerst met elkaar in aanraking, toen we in het N.J.V. samen oprichtten de Commissie van Letterkunde. Hij, toen nog gymnasiast, was al spoedig van die commissie de stuwkracht. Wat heeft hij er aan gewerkt, en met wat een ernst deed hij alles, wat hij deed! Hij zag al een ontwaking van het literatuurbesef onder de Christelijke jongeren. Zijn Bede om eerherstel, een artikelenreeks in „Ons Tijdschrift“, toen nog het tijdschrift van Hoogenbirk, was werkelijk iets ongewoons in die dagen. Hij was ook de ziel van den arbeid aan de Proeve eener Handleiding bij de beoefening der Letterkunde op de C.J.V. Een boekje, waarom we nu schik hebben. Al weet ik, dat

we allen met den grooten ernst er aan hebben gewerkt, en wat tot stand brachten, dat er nog niet was, en lijnen trokken, die nog niet getrokken waren, wat van al het latere werk der schrijvers niet kan gezegd worden.

Van prof. Bouwman is het onderstaande uit „De Bazuin“:

Dr De Moor werd door allen, die hem eenigszins van nabij kenden, geliefd en vertrouwd. Hij was een man van karakter, die zijn eigen weg ging, maar toch gaarne luisterde naar het gevoelen van anderen, en die, hoe vast ook van gang, nooit stijf op zijn stuk stond. Snel kon hij zich oriënteren, helder was hij in het uitbeelden van zijne gedachten, cordaat in het handelen, altoos accuraat. Hij was een onvermoeid werker, die alle oogenblikken wist te benutten, en die met de hem opgedragen taak steeds op tijd gereed was. Hij was een breed en diep denker, begiftigd met een groot organiserend talent, altoos vriendelijk en beslist, en daardoor aangewezen om leider te zijn. Bovendien was hij een trouw vriend, oprecht en waar.

In het „Geref. Jongelingsblad“ schrijft dr C. N. Impeta:

Ook voor de Gereformeerde Jongelingschap klopte in hem een warm hart, en wanneer niet gewichtiger arbeid voor ons Kerkelijk leven beslag op hem gelegd had, zou hij onzen Bond gaarne gediend hebben als gids, bij de bespreking en bestudeering onzer Nederlandsche Letterkunde.

Het heeft — helaas — niet zoo mogen zijn.

In de „Geref. Kerkh.“ van Den Haag schrijft dr S. O. Los, na vermelding van het feit, dat de sympathie van dr De Moor voor de Haagse kerk altijd gebleven was:

Het heeft dan ook weinig gescheeld of hij was hier teruggeroepen.

Maar God beschikte het anders. Reeds in Augustus was zijn gestel ondermijnd, zoodat hij eenigen tijd rust moest nemen. Na dien tijd heeft hij hier nog eenmaal een Zondag het woord bediend. Hij was daaronder zeer aangedaan, doch niemand vermoedde, dat deze keer, de laatste zou zijn, dat men hem hoorde over Johannes 15 vs 16.

In hetzelfde blad sluit daarbij aan de herinnering van den heer J. Hollander:

Dr De Moor wordt in 's-Gravenhage nooit vergeten.

Persoonlijk bewaar ik aan Dr De Moor ook nog een vriendelijke herinnering uit den laatsten tijd. Hij leefde altijd nog erg met de kerk van 's-Gravenhage mee en zoo kwam het, dat hij op den Zaterdag, toen de nieuwe Chr. H.B.S. werd geopend, ook een bezoek bracht aan onze gerestaureerde Oosterkerk. De gedachte van de doelmatige en uniforme bankenbekleding was hem altijd erg sympathiek geweest en toen hij het in onze Oosterkerk gezien had, vond hij het zoo keurig, dat hij me 's Maandags een postwissel zond met een gift voor de bankenbekleding. Toen mocht ik het niet zeggen, nu hij heengegaan is, vermeld ik deze daad met een gevoel van groote pieteit voor den man, die altijd nog zoo sterk met de Haagse gemeente meeleefde.

Van prof. Grosheide is deze opmerking uit Noord-Holl. Kerkblad:

Als we De Moor den man der kerkelijke vergaderingen noemden, dan is dat, omdat we daar het meest de rijke gaven hebben bewonderd, die de Heere hem had geschonken, en waarmee hij gewoerd heeft tot in zijn laatste oogenblikken. Maar het wil niet zeggen, dat hij het andere ambtelijke werk verzuimde. Geen huisbezoek, dat gebracht moest worden, of hij had er gelegenheid toe. Stipt in de catechisatie. Hij leefde in ons kerkelijk leven met heel zijn hart. En daarom is het schoon, dat De Moor op een Generale Synode is gestorven.

De heer C. Buitendijk schrijft in het Maandblad van de Geref. Vereen. voor Drankbestrijding in verband met de ongesteldheid van dr de Moor, die hem reeds in Augustus overviel:

Met ontsteltenis zag ik toen den wankelen staat zijner gezondheid. Zelf toonde hij zich zeer optimist. Zijn laatste opdracht was: „zeg toch vooral aan de pers, dat ze geen melding van mijne afwezigheid maken“. 't Is gekomen door de hitte en door overspanning, deelde hij mede. „Maar mijn persarbeid voor De Heraut gaat door middel van de schrijfmachine, die mijn dochter bedient, geregeld door. Had ik die in Nijmegen ook maar gehad, dan had men het niet zoo bemerkt!“ Zoo sprak onze vriend en broeder, die altijd werkte; die niet meer buiten werken kon; die het Gereformeerde leven tot in de fijnste puntjes wilde medeleven, tot aan het uur dat God hem riep.

En over zijn arbeid voor genoemde vereeniging zegt dezelfde auteur:

Veel heeft hij gesproken over „de H. Schrift en de geheelonthouding“. Zijn eenig richtsnoer zocht hij in algemeene beginselen van Gods Woord, ook bij de verdediging van het strydmiddel, dat door de drankbestrijders over de geheele wereld wordt aangeprezen. Op het tweede Christelijk Congres te Arnhem in 1913 was Dr De Moor inleider met het onderwerp: „Alcoholisme en leniging van armoede“. En op het derde congres te Utrecht in 1921 trad hij bij de Wijdingssamenkomst in de Domkerk voor de saamgestroomde schare op, en handelde hij over het Schriftwoord: „een iegelijk, die om prijs strijdt, onthoudt zich in alles. Dezen dan doen wel dit opdat zij een verderfelijke kroon zouden ontrangen, maar wij een onverderfelijke. (1 Cor. 2:25)“. Die onverderfelijke kroon is dan nu, naar wij mogen verwachten, door zijn geloof, zijne eeuwige, onverwoestbare erfenis!

Verder:
„De drom-
en het zes-
de n a a s
navolging
vrijheid, v

Uit de Ge-
(over den 27)

Zoo wa-
Het sprak
Hij was e
De Cam-
arbeid te
in een og
Een der
hoofdman
regelde-
Toen
Commissie
dertig.
Den vol-
gadering
Ik vroe-
stukken w-
het was i
nacht moe-
Dr de M-
de stukke-
Om negen
op tijd. De
We merkt
Alleen tro-
der oogen-
Om kwi-
zoo voor-
Om half
En toen
Dr de Mo-
zing hij de

Wij beslu-
minder hede-
ds Rullmann-
gadering van

En ook
steeds een
nemen tot
het mogel-
bliven.

Aan de
een wijze
ringen uit
De Moo-
hier zijn
bezoekt i
zoo zeide
bizonder:
Even late-
't is on-
laatste we-
voorbede,
eindigd is
profund
klom tot

En eindel

En nu
algemeene
borenen
vergaderin-
meer gev-
meer zijn
heiligen w-
in volmaa

Van dr d
ook onzer
hulpvaardig
gedachte lev-
bliven leve
in wie de l
dagen heeft
ficatie. Dr
die onze ke-
wat iemand
kerk, als hij
trouw te bli-
Reeds eerde
een waarde-
die voor enk
kunnen v
gevochten,
maar ook ge-
stuk; met d
'kordaatheid
een erkenni
christenmen-
van natuur

De naam
de jaren, toe
is nog onlar
niet alleen
van het H
door zijn fig
Rijn. kerkh
prof. Bavine

als ik
stond er v
avond in
te geniete
eerst bij

zegt ds G

Het afs-
alle warer
hem een l
die op dat
en het h

blen gewerkt, niet was, en waren, wat st kan gezegd

nde uit „De

hem eenigs-
trouwd. Hij
seu weg ging,
gevoelen van
ig, nooit stij
oriënteeren,
zijne gedach-
traat. Hij was
nblikken wist
edragen taak
en breed en
organisierend
laardoor aan-
was hij een

ft dr C. N.

gschap klop-
t gewichtiger
p hem geleid
d hebben als
onzer Neder-

gen zijn.

hrift dr S. O.
le sympathie
rk altijd ge-

of hij was

in Augustus
eenigen tijd
hij hier nog
nd. Hij was
d vermoedde,
at men hem

herinnering

e nooit ver-

ook nog een
tijd. Hij leefde
venhage mee-
rdag, toen de
t een bezoek
kerk. De ge-
bankenboek-
veest en toen
ad, vond hij
en postwiel
seeding. Toen
gaan is, ver-
groote piftoit
terk met de

g uit Noord-

te vergaderin-
tar het meest
le Heere hem
roekend heeft
het wil niet
rk verzuimde-
vorden, of hij
catechisaties-
eel zijn hart.
Moor op een

aandblad van
verband met
hem reeds in

ankelen staat
zeer optimist.
rooral aan de
afwezigheid
n door over-
n persarheid
n de schrijf-
eregeld door-
had, dan had
onze vriend
meer buiten
ren tot in de
het uur dat

eeniging, zegt

Schrift en de
zocht hij in
oord, ook bij
dat door de
d wordt aan-
res te Arnhe-
et onderwerp
". En op het
d hij bij de
oor de saam-
er het Schrift-
ijdt, onthoudt
opdat zij een
maar wij een
inverderfelijke
aten, door zijn
erfenis!

Verder verscheen van zijn hand een vertaling van „De dronkenschap“, Voetius tractaat „De Ebrietate“ en het zeer bekende werkje „Romeinen XIV“, waarin de naastenliefde als het leidend beginsel, in navolging van Paulus, bij het gebruik onzer Christelijke vrijheid, wordt aangeprezen.

Uit de Geldersche kerkbode citeeren we de Kunst (over den synodalen arbeid):

Zoo was de voorzitter der Commissie aangewezen. Het sprak vanzelf dat Dr de Moor voorzitter zou zijn. Hij was een geboren Praeses.

De Commissieleden kwamen nog even bijeen om den arbeid te regelen. Dat was door zijn vaste leiding in een oogenblik gebeurd.

Een der broeders noemde hem nog schertsend „den hoofdman over honderd“ die alles zoo uitnemend regelde.

Toen werden de stukken bijeenvergaderd die de Commissie zou moeten behandelen. Het waren er dertig.

Den volgende morgen om negen uur zou de vergadering der Commissie beginnen.

Ik vroeg Dr de Moor: Wanneer moeten nu die stukken worden ingezien? waarop het antwoord luidde: (het was toen reeds half twaalf) ja, dat zal dan van nacht moeten gebeuren.

Dr de Moor is toen heel vroeg opgestaan en heeft de stukken doorgezien.

Om negen uur was hij present. We begonnen vrijwel op tijd. De vergadering had een rustig en kalm verloop. We merkten niets bijzonders aan onzen voorzitter. Alleen trof mij een moment een bijzondere schittering der oogen.

Om kwart voor vier gingen we uiteen. Het rapport zou voor de avondvergadering worden geconspiceerd. Om half acht zouden we weer bijeenkomen.

En toen is het gebeurd. Een zenuwberoerte greep Dr de Moor aan en tegen het middernachtelijk uur ging hij de eeuwige ruste in.

Wij besnuiten (zonder daarmee andere uitingen als minder beleekend te willen kenschetsen) met wat de Rullmann opmerkte in zijn gedachteniswoord ter vergadering van den Utrechtschen kerkeraad:

En ook bij verschil van gevoelen wist de Moor steeds een benijdenswaardige correctheid in acht te nemen tegenover dissenteerende broeders, waardoor het mogelijk was, dat toch de broederlijke liefde kon blijven.

Aan de hem eigen voortvarendheid paarde hij voort een wijze bedachtzaamheid, die vooral op vergaderingen uitkwam.

De Moor hield van vergaderingen. Nog vóórdat hij hier zijn intrede gedaan had, nauwelijks bevestigd, bezocht hij reeds de kerkeraadsvergadering. Want, zoo zeide hij, tot kerkelijke vergaderingen voel ik mij bijzonder aangetrokken.

Even later: „Is ons echter een heerlijke nagedachtenis, dat zijn laatste wensch aan ons geweest is, dat verzoek om voorbede, gelijk ook zijn zwanenzang te Assen geëindigd is in een roerend smeekgebed, dat als een *de profundis* uit de diepte der schuldbelijdenis opklom tot den troon der genade.

En eindelijk dit aangrijpende:

En nu is hij bij God. Nu is hij gekomen tot de algemeene vergadering en de gemeente der eerstgeborenen die in de hemelen opgeschreven zijn: een vergadering en een gemeente, waar geen discussies meer gevoerd worden, en waar geen moeilijkheden meer zijn op te lossen, maar waar de gezaligden in heiligen wedijver met elkander den Heere dienen, en in volmaakte harmonie zijn lof verkondigen.

Van dr de Moor zullen wij moeten scheiden. Maar ook onzerzijds blijve aan dezen man, wiens groote hulpvaardigheid ook mij herhaaldelijk gebleken is, de gedachte levendig. Voorbeelden als zijn leven ons gaf, blijven levend en krachtig. Er zullen er meer zijn, in wie de herinnering aan zijn persoon, juist in deze dagen heeft getoond de kracht te hebben van een purificatie. Dr De Moor was een van de fijnste geesten, die onze kerken bezeten hebben. Hij heeft ook geloofd, wat iemand vermag tot ontwikkeling van het leven der kerk, als hij in woord en werk toont, haar wezen getrouw te blijven, en haar leven in liefde mee te leven. Reeds eerder wees ik op zijn muzikale kroniek, waarin een waardeering van de cultuur aan het woord kwam, die voor enkele tientallen jaren geen gehoor zou hebben kunnen vinden, die ook van andere zijde zou zijn aan-gevochten, maar die van hem niet alleen verdragen, maar ook geleerd werd, omdat hij een man was uit één stuk; met dit laatste bedoel ik geen lofzegging op zijn „kordaatheid“ (hoezeer die ook gepast zou zijn) maar een erkenning van het feit, dat hij de eenheid van den christenmensch had gevonden, ook in de samenvoeging van natuur en genade.

Over Steketee.

De naam van den voormaligen docent Steketee uit de jaren, toen Kampen nog in de oude toestanden leefde, is nog onlangs hier ter sprake gebracht. De Gunst, die niet alleen als historicus (onlangs benoemd tot lid van het Historisch Genootschap) maar ook als leerling, door zijn figuur geboid wordt, schrijft over hem in de Rijks kerkbode. Na herinnering aan de woorden van prof. Bavinck:

als ik de vacaties in Kampen doorbracht, bestond er voor mij al geen groter genot, dan om een avond in Steketee's gezelschap door te brengen en te genieten van zijn rijken geest. Steketee heeft het eerst bij mij den zin voor filosofie gewekt.

zegt ds Gunst:

Het afscheid, dat hij nam van de studenten, die alle waren samengekomen in de aula der school om hem een laatste groet te brengen, was treffend. Wij die op dat oogenblik zijn leerlingen niet meer waren, en het heilighdom der Theologie binnen waren ge-

treden, hadden ons ook allen opgemaakt om hem nog eenmaal te zien en te hooren. Ik zie hem nog staan aan den ingang der zaal en eindelijk al wuivend achterwaarts treden en zich terug trekken.

Studenten weenen niet zoo licht, maar toen waren er, die hunne tranen niet konden weerhouden. Tien jaren had docent Steketee in de literarische afdeling der Theologische School gedooord.

In het uur van afscheid verloochende zich de fijne geest niet. De humoristische trek kwam ook nu nog boven.

Nog hoor ik hem in zijn toespraak tot ons zeggen: „Wij hebben nu tien jaren met elkander Troje belegerd“.

De geschiedenis geeft haar lessen zoo, dat de excerpten eerst later kunnen worden geschreven. Maar ze komen toch in veel gevallen.

Bijbelsche chronologie.

Aan een artikel van prof. v. Gelderen uit de nieuwe, bij den heer Kok verschenen Chr Encyclopaedie, herinnert dr C. Bouma in „Kerkb. v. Ov. en Dr.“ Omdat de kwestie door de publicaties van prof. Buytendijk onlangs weer naar voren gebracht werd, is het goed, het artikel, welks copie al geschreven was vóórdat prof Buytendijk schreef, even ook hier aan te halen:

„In den tijd vóór Abraham is de chronologische onzekerheid nog veel grooter. Volgens de traditioneele opvatting van Gen. 11:10-32 zijn er tusschen den zondvloed en de roeping van Abraham minder dan 400 jaren verlopen. Maar de Grieksche tekst geeft hier veel hogere getallen dan onze Hebreeuwsche. En de oudste historische opschriften, die wij uit Babel bezitten, stammen van Vorsten, die op zijn allerminst 800 jaren vóór Hammurapi hebben geregeerd. Het is wel zeker, dat de spraakverwarring (zie Gen. 11:1-9) vroeger moet worden gesteld dan 3000 v. C. En de zondvloed natuurlijk nog vroeger. Ik veronderstel en heb dit reeds meermalen in geschrift uitgesproken, dat in de geslachtslijst van Gen. 11:10-32 vele geslachten zijn overgeslagen, op soortgelijke wijze als Matth. 1:8 drie Koningen van Juda overslaat.

„De traditioneele berekening, volgens welke de zondvloed omstreeks 2350 v. C. heeft plaats gehad, is in elk geval onhoudbaar. En gelijk vanzelf spreekt, kunnen we nu ook niet meer uit Gen. 5 afleiden, dat de schepping van Adam omstreeks 4000 v. C. is te stellen. Het bekende kinderversje „Veertig eeuwen van te voren was het Vrouwenzaad beloofd“, hoe goed ook bedoeld, komt niet overeen met de historische kennis, welke God ons heeft geschonken door middel van de opgravingen.

„En dat is toch ook helemaal niet erg. Of er nu tusschen Adam en Christus 40 eeuwen zijn verlopen, of 60, of 80 — daar blijft Adam dezelfde om, en daar blijft Christus dezelfde om. De eerste mensch is uit de aarde aardsch. De tweede mensch is (de Heere) uit den hemel. En de Christen mag blijven jubelen: „Gelijk wij het beeld des aardschen gedragen hebben, alzoo zullen wij ook het beeld des hemelschen dragen.“

Dr Bouma knoopt hieraan de volgende opmerking vast:

Intusschen vermoed ik, dat die „veertig eeuwen van tevoren“ nog wel eenigen tijd zullen blijven hangen in het hoofd van vele Christenen. Voor mij ligt een klein boekje over de Bijbelsche Geschiedenis, gezonden ter recensie. Daarin komen natuurlijk ook jaartallen voor over de Bijbelsche geschiedenis. Twee daarvan deel ik mee:

4000 v. Chr. De Schepping.

1. Jezus' geboorte.

Bij het eerste jaartal ontbreekt er nog maar aan, dat de schrijver nog wat vollediger heeft gedateerd: 1 Januari 4000.

En voor wat het tweede jaartal betreft, is het den schrijver zeker niet bekend, dat de becijfering voor het jaartal der geboorte van den Heiland vroeger onjuist is geschied. Dionysius Exiguus berekende het in 582 op het jaar 754 van de stichting van Rome. Sindsdien werd dat jaar aangenomen als het jaar 1 der Christelijke jaartelling, waarvan we nu in 1926 zijn. Latere onderzoeking heeft echter geleerd, dat Dionysius zich moet hebben vergist. De Heiland is geboren reeds vier of misschien vijf jaren vroeger, dan hij berekend had. Dus niet in het jaar 1, maar, hoe vreemd het ook klinkt, niet later dan het jaar 4 vóór Chr.

Hoe men dan er toe gekomen is, de periode van de schepping tot de geboorte onzes Heeren op precies 4000 jaar te stellen? Zooals ik onlangs schreef: op het voetspoor der Joodsche Rabbinen, die den wereldtijd op 6000 jaar stelden, evenals de zes werkdagen der scheppingsweek, waarna de eeuwige Sabbat volgen zal. En die 6000 jaar worden in 3 x 2000 verdeeld. In navolging daarvan meenden sommige Christenen, dat van de schepping tot Christus 4000 jaar was, en van Christus' geboorte tot zijn wederkomst 2000 jaar zou zijn.

Welk boekje dr B. bedoelt, weet ik niet. Maar in elk geval heeft de opmerking in haar algemeene strekking haar nut.

De jonge dominee in de oogen der proletarische vrouw.

Dr G. J. Pontier herinnert in „Geref. Kerkb. v. Noord-Brabant en Limburg“ aan een uitspraak, voorkomende in „De Proletarische Vrouw“ van 24 Dec. '25, welke het volgende bevat:

De openbare school had de liefde van de ouders, want daar is hun kind veilig, n.l. voor verkeerden godsdienstigen invloed; daar zit de Katholiek naast den Protestant, de Jood naast den Gereformeerde. Maar het wordt nu anders. Er komt b.v. een nieuwe predikant. Deze valt zeer in den smaak van de gemeenteleden en wil zich nog meer geliefd maken. Zoo vat hij het plan op: wij stichten onze eigen school. Aanvankelijk heeft men weinig of geen voorstanders, maar hoe gaat het? Dominé is zoo'n aardige beste man en broeder die en die komt op bezoek.

bij Moeder de vrouw (de vrouwen zijn nu eenmaal nog licht te overtuigen) en men geeft z'n kind en verliest totaal het groote belang uit het oog. Want... en nu komt nog het mooiste: als groote menschen trachten wij er in dezen tijd toe te komen geloofskwesties te overbruggen, eenheid te brengen en het woord van Christus in toepassing te brengen: Heb uw naasten lief als uzelf, en onze kinderen zouden wij geven om te verdeelen in allerlei scholen en schooltjes, waarin hun niet het groote beginsel geleerd wordt der eenheid, maar dat der hopelooze verdeeldheid.

„Men moet maar durven“ zegt ds Pontier. Inderdaad.

K. S.

De Synode van Assen.

Verbetering. Bij den aanvang der zitting van Donderdagmorgen is niet gezongen Psalm 15:2 en 4, maar Psalm 100:2 en 4.

Negende zitting.

Vrijdagmorgen te 9 uur opende de voorzitter, Ds K. Fernhout, de negende zitting, nadat gezongen was Psalm 132:5 en 9, met gebed. Na gehouden appel nominaal werden de notulen der achtste zitting gelezen en vastgesteld.

Daarop wordt vastgesteld de tekst van het telegram, dat Zaterdag aan H. M. de Koningin zal worden verzonden ter gelegenheid van het zilveren huwelijksfeest van het Koninklijk echtpaar.

Het telegram luidt als volgt:

„Aan H. M. de Koningin.

De Gereformeerde Kerken in Nederland, te Assen in buitengewone Synode vergaderd, bieden Uwe Majesteit en Hoogsterzelve doorluchtigen Gemaal bij gelegenheid van Hun Zilveren Huwelijksfeest hare eerbiedige hulde, onder ootmoedigen dank aan den God Uwer vaderen voor het voorrecht, aan het Koninklijk Huis daarin geschonken, en met de hartelijke bede, dat de Almachtige Zijnen onmisbaren zegen tot in lengte van jaren bestendige en vermeerderde over het Koninklijk Huis.

FERNHOUT, Praeses.”

Vervolgens doet de voorzitter voorlezing van de volgende telegrammen:

„De Classis Zutphen, heden vergaderd te Zutphen, bidt U bij al Uwe beraadslagingen het licht en de leiding des Heiligen Geestes toe.

HUMMELEN.”

„Classis Dordrecht, heden bijeen, bidt U ook gedurende Uw verdere beraadslagingen de onmisbare leiding des Heiligen Geestes toe.

Moderamen:

GRAVENDIJK, Praeses.
DONNER, Scriba.”

Deze telegrammen worden met dank voor kennisgeving aangenomen.

Ds Tj. Petersen, Wollega, rapporteert namens Commissie 3 (Kerkrechtelijke Commissie) over de adressen van G. C. v. Kerkhof en E. v. Niekerken, bel. leden van Amsterdam-Zuid. De commissie stelt voor: bovengenoemde stukken voor kennisgeving aan te nemen op grond, dat de bedoeling der inzenders niet was, dat hun inhoud afzonderlijke punten van behandeling zou vormen, maar om de Synode mededeelingen ter inlichting te verstrekken.

Aldus wordt besloten.

Ds Gispén, voorz. 3e commissie (kerk. comm.) deelt mede, dat de commissie van den Kerkeraad van Amsterdam-Zuid, na een verklaring van Prof. Dr H. H. Kuyper in de vergadering van bedoelde commissie, uit het protest van den Kerkeraad van Amsterdam-Zuid betreffende de door de Part. Synode van Noord-Holland inzake het bezwaarschrift van dien Raad tegen de suspectverklaring van Dr J. G. Geelkerken genomen beslissing, uit het onderdeel dat aldus luidt:

„Tevens echter kan Uwe vergadering uit dezen gang van zaken blijken, dat — wat ook het gevoelen zij der Synodale Commissie van Noord-Holland — en, reeds zilver formeel genomen, inderdaad GEEN RECHT was „om Dr Geelkerken naar het Onderteekningsformulier de bekende vragen te stellen“, daar inderdaad geen van de elementen, die volgens het Onderteekningsformulier hier aanwezig moeten zijn, hier gevonden worden: er waren voor de Classis geen „gewichtige oorzaken van nadenken“, er was geen bedreiging van „de eenheid en zuiverheid der Leer“, er waren ook naar het oordeel der Kerkelijke vergadering (d.i. der Classis) geen „rechtvaardige oorzaken van verdenking gegeven: Dit is eerst uitgesproken niet door de Classis, maar door Deputaten ad art. 19, en ook door deze niet aanstonds, maar nadat hun op het ontvangen „college in het Kerkrecht“ waarschijnlijk was geleerd, dat dit de enige weg was om de gewenschte verklaring te verkrijgen“, terug te nemen de woorden: „en ook door deze niet aanstonds maar nadat hun op het ontvangen „college in het Kerkrecht“ waarschijnlijk was geleerd, dat dit de enige weg was om de gewenschte verklaring te verkrijgen“, en voorts zich nader te bedenken over het eerste gedeelte.

Ds Gispén wijst er op, dat daarmee dus de voorstelling, in het land verbreid, alsof Prof. Dr H. H. Kuyper zou hebben medegewerkt tot het opstellen van het advies en de vragen van Deputaten art. 49 K.O., aan Dr J. G. Geelkerken te stellen, is gebreken onwaar te zijn.

De volgende openbare zitting zal worden gehouden Dinsdag 9 Febr., 9 uur. De vergadering gaat over in Comité-Generaal.

Tiende zitting.

Dinsdagmorgen om 9 uur werd de tiende zitting aangevangen. Gezongen werd Ps. 119:17, waarna de voorzitter, Ds Fernhout, vooringing in gebed.

Uit het appel nominaal blijkt, dat door hun secundi zijn vervangen: Ds W. H. Gispén van Scheveningen en de Ouderlingen D. Mulder van Zierikzee en G. van Zeggelaar van Randsdorp. Hun secundi zijn resp. Ds H. A. v. Minnen van 's-Gravenzande en de Ouderlingen P. A. Schwartz van Krabbendijke en A. de Boer van Landsmeer.

De voorzitter deelt mede, dat hij vernam, hoewel er officieel nog geen bericht is, dat Ds Gispén ongesteld is. Hij spreekt de hoop uit, dat deze ongesteldheid van korten duur moge zijn.

De praeses verwelkomt de secundi, die instemmend betuigen met de belijdenis der Geref. Kerken.

Als de notulen der negende zitting zijn gelezen, doet de praeses voorlezing van een schrijven van Prof. Dr C. van Gelderen, mededeelend, dat hij verder niet ter Synode kan komen, daar zijn colleges niet langer kunnen stilstaan.

Voorts wordt voorlezing gedaan van een schrijven van eenige broeders uit Amsterdam en Amsterdam-Zuid. Dit schrijven wordt voor kennisgeving aangenomen.

Een schrijven kwam in van br. K. Bartels uit Zuilen. Besloten wordt, hem te antwoorden, dat hij, bijaldien zijn verzoek ter classis kwam, zich thans heeft te wenden tot de Part. Synode.

De vergadering gaat daarop in comité-generaal om zich te beraden over een voorstel van Dr K. Dijk als voorzitter van commissie IV (dogmatische commissie) rakende de verdere werkwijze der Synode.

Daarna wordt de vergadering in comité-generaal geschorst tot Dinsdagavond 8 uur.